

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 11 (954) 17 САКАВІКА 2010 г.

“НАШАМУ СЛОВУ” - 20 ГАДОЙ

Рэдакцыя газеты “Наша слова” ў 1996 годзе

НА ПУЛЬСЕ ЧАСУ

“Наша слова” з’яўляецца адным з салідных лютэрскай акутальных падзеяў у культурна-асветніцкай прасторы Беларусі, у справе стаўнення і чысціні роднай мовы. Газета цесна аўяндана з паважанай грамадскай арганізацыяй ТБМ, дзяячукочы якой і ўзникла. Сваім святым абавязкам лічыцца неабходнасць адлюстроўваць жыццё і культурна-асветніцкую дзеянасць, як сённяшніх, так і былых славутых сыноў і дачок Беларусі.

ТБМ і «Наша слова» складаюць адно цэласнае жыццё ў справе мовы і культуры Беларусі. Яны смела ўносяць значны ўклад нароўні з дзяржаўнымі ўстановамі ў стаўненне роднай мовы.

Дзяячукочы інфармацыі «Нашага слова», мы ведаем пра ўсю дзеянасць ТБМ і яго сяброў, як у Менску, так і па ўсей Беларусі.

Ведаем пра многія поспехі і няўдачы: радаваліся нават з такой дробязі, калі даведаліся, што ў Менску праизнай білеты друкуюцца на

роднай мове; потым паштоўкі, бланкі, дакументы і звароты, аўяды на тэлебачанні, радыё...

Дзяякуючы вялікім контактам і працы па-за Беларусі, «Наша слова» аўядноўвае суайчыннікаў, што спрыяе духоўнай і роднай цеплівіні братоў і сястраў.

«Наша слова» прыйхільна адносіцца і да хрысціянскай духоўнай тэматыкі жыцця вернікаў-беларусаў, што інакші і не можа быць. Бо народ, бацькі і дзеці не толькі наведваюць школы, інстытуты, працу, але і Храмы Беларусі, і ўсё больші становічча звяртаюцца да духоўнасці і веры, Касцёла і Царквы. А роднае слова павінна не часта, а злёсды, стала гучыць у Святынях Беларусі і то з яшчэ большай узнёсласцю і чысцінёю, як дома, на вуліцы, працы, навучальных установах. Бог - гэта слова, якія выказвае душа ў малітоўнай размове з Усіхвішнім, слова душы і сэрца, любові і пакоры, радасці і прабачэння, дабрыні і святасці.

Газета «Наша слова» заўсёды аўктыўна адлюстроўвае розных падзеяў з жыцця Касцёла і Царквы на Беларусі. Асабіста я вельмі ўдзічны за шырокую і шматразовую інфармацыю для ўсяго беларускага народа пра падзею пераражавання праху славутага суайчынніка Эдварда Вайніловіча з Быдгашчы ў Менск 11

чэрвеня 2006 г.

Газета «Наша слова» друкавала матэрыялы з кнігі ўспамінаў Эдварда Вайніловіча. Заахвочвала ўсіх людзей добраі волі да падпіскі ў справе прысвяення вуліцы імię Эдварда Вайніловіча. Праўда, гэта пытанне да сёня застаецца адкрытым. Газета спачуваве церпячым людзям і вернікам, асабліва ў справе вяртання касцёла і кляштара Святога Іосіфа ў Менску, каля якога людзі моляцца ўжо пяты год запар, штодзённа стоячы на дажджы і марозе.

Газета «Наша слова» не толькі з народам, яна ў сэрцы нарада, у якім не толькі нараджаецца роднае слова, але і ў якім роднаму слову ўтульней як на вуліцы ці перад замкнёнымі і разбуранамі Святынямі.

Так нараджаецца і зіхаціць роднамоўная вясёлка, беларуская звонкага суквецця пекнага спеву, малітвы, ветлівасці і шчаслівага смеху, радасці.

«Наша слова» і Таварыства беларускай мовы - гэта адзін з многіх смелых і праўільных дарадчыкаў для нашага народа. Шчаслівай дарогі, «Наша слова», да кожнага жыхара Бацькаўшчыны, да кожнага сэрца чалавечага. Дапамажы Вам Божа!

Ксёндз-магістр
Уладзіслаў Завальнюк.

КАДЗЕНЬ ПАЧЫНАЎ...

Аблачынка ідyllі
Прысвячаецца газете “Наша слова”
з нагоды яе 20-годдзя

То крылы настрою трymающы на ўздыме,
То кінуць у іншым кірунку.
А ў цэлым жыццё - аблачынкі ідyllі,
Маіх паэтычных лятункаў.

То Боская ласка. Інакш не бывае, —
Каб свет не чарсцвеў ліхадзеяна.
І я па-зямному ўсё гэтае маю,
Ды ўзвыш таго ёсьць надзея.

Па-беларуску яна неадольна
Душою маёй валадарыць
З малітвай за слова, якое, як доля,
Прышло да нас Боскім дарам.

Няўжо мы яго на дарогах растратім
Бяздумна, не па-чалавечы, ~
І гоман чужы панаваць будзе ў хаце -
У нашай, святой, векавечнай?..

Ад калыханкі з матчынай мовай
Няўжо беларус быць не здатны?!.
Да гэтай надзеі дадам адмыслову
Яшчэ й цыркуляр мой прыватны:

Каб дзень пачынаў прэзідэнт Беларусі
/Ці з іншым найменнем службовым/
Разам з малітваю “Божа Ісус...”
Малітвай за НАША СЛОВА!

Васіль Зуёнак.

У сумоўі сэрцаў наша ўскрэслы воля,
Збройная Пагоня рвеца з даўніны,
Нас гартуюць продкі, колішнія воі,
Гаспадарства нашага, Літвы сыны.

У цябе, ліцвіне, найбагаты спадак,
Пакідаюць міты вольны розум твой.
Сэрца да цябе гаворыць: “Ты – нашчадак
Славы, што здабыта нашаю крывей.”

Імры з нас скідае векавая воля,
Збройная Пагоня рвеца з даўніны,
За свой край трывога падганяе вояў,
Гулам грэзным поўніца прасцяг зямны.

Вершнікі лятуць, лятуць сыны Айчыны,
Іх усмерціць акупанты не змаглі.
У змаганні нашым ваяры-ліцвіны
З вечным мечам ускрасаюць на зямлі.

Продкаўшчыны дух, дух наскае Пагоні
Акырліў нашчадкай волія векавой,
Узнялі Пагонічы сцягі-паходні,
Узнялі над роднай слáунаю Літвой.

Рушма годна, чынна, рушма грамадою!
У сумоўі сэрцаў – шлях да пермог.
Свецяцца штандары яснаю зарою,
Нас зарою яснай ахінае Бог.

28.11.2008 г.

Генадзь Тумаш.

115 гадоў з дня нараджэння Тамаша Грыба

ГРЫБ Тамаш Тамашавіч [7(19).3.

1895, в. Паляны Свянцінскага пав. Віленскай губ., цяпер Астравецкі р-н — 25.1.1938], бел. палітычны і культурны дзеяч. Вучыўся ў Пецярбургу. У 1-ю Сусв. вайну мабілізаваны на фронт. Дэлегат ад вайсковай арг-цыі на Усебел. з'езд (Менск, снеж. 1917). Сябар Рады БНР і яе Выканаўчага к-та, нар. сакратар земляробства ва ўрадзе Я. Варонкі. Уваходзіў у Цэнтральную Беларускую вайсковую раду. Быў дэлегатам 3-га Усерас. з'езду Саветаў (Петраград, студз. 1918), на якім пратэставаў супраць разгону Усебел. з'езду і падзелу Беларусі. У студз.—сак. 1919 выдаваў у Вільні орган левай фракцыі Бел. сацыяліст. грамады — газ. «Грамадзянін». Адзін з ініцыятараў стварэння і кіраўнікоў Беларускай партыі сацыяліст-рэвалюцыянеру (БПС-Р). Арыштоўваўся польскімі ўладамі летам 1919 у Гародні як супрацоўнік газ. «Родны край», вясной 1920 як сябар Менскага падп. паўстанцкага к-та. Быў інтэрнаваны ў лагер Домбэ пад Кракавам, адкуль уцёк. З канца 1920 у эміграцыі ў Коўне, дзе ўдзельнічаў у выданні газ. «Сялянская доля» (друкаваўся пад псеўд. Т. Глеба, Антон Небарака, крыптанімам «Т.Г.»); з восені 1922 — у Празе. Скончыў філос. ф-т Карлава ун-та (1928), абараніў доктарскую дысертацию на тэму «Пытанне нарада і нацыі». Быў сябрам замеж-

нага бюро БПС-Р, прымаў удзел у работе Бел. рады, Бел. культурнага т-ва імя Ф. Скарыны, Аўяднання бел. студэнцікі арг-цыі, з'яўляўся сакратаром-кіраўніком Беларускага наўуковага кабінета. У 1934—38 працаваў заг. Беларускага загранічнага архіва, складаў бібліяграфію па беларусазнанстве. Пакінуў эпістолярную спадчыну. Пахаваны на Альшанах у Празе. Жыццё і дзеянасці Г. цалкам прысвячаны апошні, 8-ы нумар час. «Золак» (1938).

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

“Наша слова” ў Лідзе

Гэты артыкул пішацца не па жаданні аўтара, а па даручэнні старшыні ТБМ Алега Труса. Пісаць яго рана, бо яшчэ нельга сказаць усяго, што было звязана з выданнем газеты “Наша слова” ў Лідзе, а найперш нельга назваць прозвішчы тых дабраўдзяў, якія садзейнічалі выданню газеты, бо многія з іх яшчэ займаюць значныя пасады ў органах улады і бізнесе, і не было часу браць у кожнага дазвол на абанародванне яго іменем і яго заслуг. А шмат хто такога дазволу не дасць, пажадаўшы і надалей заставацца ў цяні. Але тэзісна амаль 13-гадовую эпапе з выданнем “Нашага слова” ў Лідзе выкладці пасправаюць.

Найперш, чаму Ліда?

Я прыехаў жыць у Ліду летам 1994 года. На гэты час я быў сябрам Рэспубліканскай Рады ТБМ ад Гарадзенскай вобласці і меў досвед выдання беларускай газеты “Рокаш” у Казахстане. У Лідзе на той момант была моцная грамадзянская супольнасць, якая складалася ў асноўным з сябром БНФ “Адраджэнне”, Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады, адзінковых прадстаўнікоў іншых партый і рухаў. Моцнымі быў польскія арганізацыі. У снежні 1994 года я быў абраны старшынём Лідской гарадской арганізацыі БНФ “Адраджэнне”.

У Лідзе ўжо была трацыя выдання незалежных беларускіх выданняў. Пэўны час выдаваліся газеты “Народная трыбуна” і “Голос з Ліды”. Падчас выbaraў 1995 года я яшча паспей выдаць адзін нумар газеты “Голос з Ліды”. Пазней выданне гэтай газеты стала немагчымым, бо была стручана рэгістрацыя. Але неабходнасць выдання газеты вісела ў паветры. Недзе з 1995 года я пачаў працаўцаў карэспандэнтам газеты “Пагоня”, адначасова пачаў прымацца заходы да рэгістраціі газеты “Рокаш”. Было зроблена калі пяці спрабаў, але дазволу ад гарвыканкаму ні разу не атрымалі. Недзе захоўваючы гранкі першага нумара лідскага “Рокаша”, які так ніколі і не вышаў.

У пачатку 1997 года навісла пагроза над газетай ТБМ “Наша слова”. Дзяржава адмовіла ў фінансаванні выдання. Прайшла інфармацыя, што “Наша слова” будзе закрывацца. Я сустрэўся з дырэктарам адной з лідскіх прыватных фірмаў (сябрам БНФ), і было прынятае рашэнне - у выпадку закрыцця газеты ў Менску пераняць яе выданне ў Ліду, балазе яна зарэгістравана. Была абіццяна падтрымка з боку фірмы ў выданні газеты. З гэтага адцэннем я і пaeaхаў на 5-ты з'езд ТБМ, які адбыўся 12 красавіка 1997 года ў Менску. На з'ездзе, пасля дакладу Энеста Ялугіна аб спыненні выдання “Нашага слова” я папрасіў слова і працаваў перадаць выданне газеты ў Ліду, але мая працаваў нікім сур'ёзна ўспрыніта не была, а шмат у каго выклікалі смех. З'езд працаваў не падтрымаў. “Наша слова” перастала выходзіць. Рэдакцыя была распушчана, абсталаванне некаму передадзена. Ад газеты за-

сталася пячатка і копія пасведчання аб рэгістрацыі, арыгінал таксама недзе дзеўся.

Летам 1997 года ў Ліду прыехаў малады лідскі хлопец Алекс Казак, які жывў у Менску і быў ужо абазнаны ў варунах працы трэцяга сектара. “н сустрэўся са мной і Валерам Сліўкіным і прапанаваў нешта выдаваць. У нас на той момент ужо была працавана канцепцыя выдання часопіса “Лідскі летапісец”, што мы яму і працаваў.

Пачалася праца над першым нумарам часопіса. Нічога не ўмееў. Я распавеў пра намер выдання часопіса на занятках стэнаграфіі, якія вёў у той час у Паўночным гарадку на курсах перападрыхтоўкі. На перапынку да мяне падышла маладзенская вучаніца і сказала, што яе муж абазнаны ў тыхіх спраўах. Усё аказаўся так. Гэты хлопец зрабіў першы макет “Лідскага летапісца”, і ў жніўні вышаў першы нумар часопіса. Але справа з “Нашым словам” у Менску не вырашалася. Час ішоў, узімка пагроза страты рэгістрацыі і поўнай ліквідацыі газеты. Я падтрымліваў сувязь з Генадзем Бураўкіным, Людмілай Дзіцэвіч і Алегам Трусавым. На 26 верасня было прызначана паседжанне Рэспубліканскай Рады ТБМ. Было дамоўлена вынесці на гэту Раду пытанне аб перадачы “Нашага слова” ў Ліду яшчэ раз, але маючы досвед з'езду, якія такую ідэю не падтрымліваю, бачачы небяспеку, што і Рада не падтрымле, я працаваў, каб у пастанове ававязкова быў словы “часова перадаць”. У войску бытую народная мудрасць: “Няма нічога больш пастаяннага, чым часовае”. Тому “часова перадаць” абавязка для нас “перадаць надоўта або назаўсёды”. І трэба сказаць, што Рада на часовую перадачу пайшла лёгка. А тая часовасць цягнецца ўжо 13-ты год. Мне перадалі, згаданыя ўжо, пячатку і копію пасведчання аб рэгістрацыі, і пачалася падрыхтоўка першага лідскага нумара. Мы нічога не маглі рабіць самі. У нас банальная не было ні кампьютара, ні рахунка ў банку, ні досведу ўсіх неабходных стасункаў, аператарскі і г.д. Па вялікаму раҳунку гэта была авантура.

Першы нумар набраў і звярстаў той жа хлопец, які звярстаў “Лідскі летапісец”. “н жа зрабіў лагатып. Пастаўлены ім помнік Скарыны і эмблема ТБМ, стаяць у “шапцы” газеты да гэтага часу. Аплацила нумар фірма, з якой вяліся перамовы вясной, перад з'ездам. Першы нумар вышаў пад 1-е лістапада 1997 года і быў прадстаўлены шырокай грамадскасці ў Свіслачы, куды сабраліся сябры нацыянальных арганізацый, каб ушанаваць памяць Віктара Каліноўскага, Кастуся Каліноўскага і ўсіх павстанцаў 1863 года. Я доўга захоўваў ліст аднаго з нашых добразычлівцаў з нагоды выхаду гэтага нумара. У лісце было напісаны: “Чым такое “Наша слова”, то лепш ніякага.” Але мацьна закруцілася.

У 1997 годзе газета выходзіла адзін раз на два тыдні. З 1998 года стала штотыднёвай. На другі нумар нам прыйшлося шукаць новага наборшчыка. Знайшлі, аддалі матэрыялы, і хлопец працаваў разам з матэрыяламі, усё наставаў. Выйшаў другі нумар. Прыйшла першая дапамога. Язэн Палубятка ад імя Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады перадаў рэдакцыі першы кампьютар. Кампьютар быў слабенькі. На ім можна было вярstaць толькі адну паласу. Паласу запісвалі на дыскету, ціркалі і вярstaлі другую. Наш дабрадзей, які дапамагаў ад пячатку рэкамендаваў нам дзяўчыну, якая за невялікую плату пачала вярstaць газету ў вячэрні час, пасля асноўнай працы. Але ў гэты час за яе спінай стаялі мае сыны Максім і Арцём, якія вельмі хутка ўсё асвоілі. І як толькі дзяўчына сказала, што ёй цяжкавата ездзіць вечарамі, мы ёй падзякаўвалі і ўзяўчыны да гэтага часу. Сыны пасадзілі мяне за кампьютар і пачалі вучыць. Недзе з нумара дзесятага і да гэтага часу ўсё нумары я вярстаў сам. Аднак трэба была наборшчыца. Знайшлі выпадкова. Разгаварыўся з быўшым працаршчыкам нашай часткі, які спытаў, ці няма працы для жонкі. І Ванда Альфаўна набірала газету гадоў чатыры.

Рэдакцыя ў гэты час па сутнасці размяшчалася на абутковай фабрыцы “Тэмп”, сёння гэта гадлёвы комплекс “Кантынент”. Адзін раз там давялося пабываць Генадзю Бураўкіну. У нас не было сканера. Каб адсканаваць фатографію, я бегаў на Раслякі (край горала) на фірму Сяргея Лазарэвіча (сябрам БНФ). У нас не было прынтара. Газету вychytvali на экране, у друк здавалі на дыскетах. Часцяком здаралася, што дыскеты не адкрываліся, таму заўсёды рабілася некалькі копій.

У нас не было карэспандэнтаў. Мае спробы залучыць у газету некаторых значных майстроў пяра поспеху не мелі. Было вырашана працаўцаў на тых матэрыялах, якія прышлоць чытачы і якія дасць кіраўніцтва ТБМ. Так ёсць і да гэтага часу. І вялікі дзяўчыні ўсім, хто піша ў газету.

Крызісны быў трэці нумар, у якім мы надрукаваў артыкул прафесара Аляксея Саламонава, і які выклікаў негатыўную рэакцыю ў Гарадзенскім аблвыканкаме. Адтоль прайшоў званок у Лідскую друкарню, каб друкарня газету не друкавала Ія, і нехта з кіраўніцтва ТБМ звязаліся з гарадзенскім сябрам ТБМ. Як распавядалі, два ці трох прафесары Гарадзенскага ўніверсітэта пайшли ў аблвыканкам. Што і з кім гаварылі, тое на апасля, але забарона на друк была знятая.

Пасля гэтага ж трэцяга нумара на фірму, якую аплачвала газету, прыйшлі хлопцы ў цывільнім і сказалі: або развязацца з газетай, або будзе закрыцця. Фірма перастала плаціць за газету, праўда ў закрытым рожыме падтрым-

ку працягвала, але гэтыя грошы ужо нікім чынам не хапала. Плаціць за друк тады можна было наяўнымі, таму грошы зірваліся па ўсёй Беларусі, балазе кошты былі не такія страшныя. Тым не менш патрабна была юрыдычная асoba, якая б адказвала перад органамі ўлады - падаткавай інспекцыяй і інш. Пад рукой былі дзве фірмы: фірма “Прагрэс” Мікалая Сцяпасюка (сябрап Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады) і фірма Валерыя Сліўкіна (сябрап Парытэту здаравага сэнсу). Першым быў задзейнічаны “Прагрэс”. Некалькі гадоў яны вялі ўсю нашу бухгалтэрню. Іх правядвараў падаткавая інспекцыя, іх штрафавалі.

Акрамя праблемы выдання газеты былі праблемы распаюсюду. Тут нашымі кліэнтамі аказаліся “Белпошта” і “Белсаюздрук”. Цераз “Белпошту” вырашаліся пытанні падпіскі і дастаўкі газет, цераз “Белсаюздрук” - пытанні пра дажы ў шапіках. Тут трэба сказаць, што мы мелі поўнае спрыянне з боку Гарадзенскага абласнога аддзялення “Белпошты” і Гарадзенскага абласнога аддзялення “Белсаюздруку”. Мы з іх боку мелі не толькі дакладнае выкананне ўсіх абавязкаў, але і сістэматичную падтрымку ў арганізацыі. “Саюздрук”.

У гэтым жа 1999 годзе пачаліся нелады ў фірме “Прагрэс”, якая як юрыдычная асoba забяспечвала выданне “Нашага слова”. З 1 студзеня 2000 года Лідская гарадская арганізацыя ТБМ імя Ф. Скарыны павяла самастойную гаспадарчу дзейнасць і бухгалтарскі ўлік па выданні газеты “Наша слова”. Некаторы час мы адпрацавалі з неафіцыйным бухгалтарам (бухгалтар па дамове, які рабіў усе разлікі, але ні за што не адказваў і нічога не падпісваў). Гэтым неафіцыйным бухгалтарам выпадкова аказаўся галоўны бухгалтар аднаго з аддзелаў Лідской гарвыканкаму, і ніякіх комплексаў. Але патрабаванні становіліся ўсё больш жорсткімі, і з 2002 года бухгалтарам афіцыйна стала Данута Аўгусцін (БНФ, ТБМ), якая працуе да гэтага часу.

Паступова мы выйшлі

на продаж у кіёсках ўсіх 117

раёнаў Беларусі. Патрабна

было штотыдзень выпісваць

каля 120 накладных і запака-

ваць каля 115 пакетаў. Мы

вымушчаны былі наніць асобную

жанчыну, якая займалася

толькі гэтай працай.

Паліяшчалася справа з тэхнікай. Атрымалі лепши кампьютар, факс, потым сканер, прынтар. Прадалі кампьютар і купілі яшчэ лепши. Прыехаў Аляксей Глушко са Згуртавання беларускіх студэнтаў, паставіў электронную пошту, навучыў карыстацца.

Усё гэта адбывалася ў няпростыя часы, калі закрываліся газеты “Свабода”, “Пагоня” і многія іншыя. У гэты час вельмі многімі людзьмі, у тым ліку на ўладных структурах, рабілася наядычай шмат, каб “Наша слова” не трапіла “пад раздачу”. Мы атрымалі адно пісьмове папярэдненне ад тады яшчэ Дзяржаркага камітэта па друку, але сам Камітэт яго і адміністрату.

Праблемай лідскага

“Нашага слова” быў

закрыццё газеты.” Я

памяняў палосы, прайшлі выбары, усё ўтрымлівалася. Кожны можа абвінаваці рэдактара ў згодніцтве, непрынцыпавасці, уступчывасці. Гэта на адну

шашлю вагаў, а на другую 200

нумароў “Нашага слова”, якія

вышлі пасля тых выбораў.

Што пераважаў? Мабыць

залежыць яшчэ і ад таго, хто

важыць будзе.

А міктым дзяржаваўна мاشына працаўжала працаўца і найэфектыўней у галіне заканчатворчасці. Раштам грамадскія аўяднанні пазбавіліся права гаспадарчай дзейнасці, а, значыць, Лідская гарадская арганізацыя ТБМ не магла больш выдаваць газету “Наша слова”. Неабходна ізноў было выяўляцца да старой схемы з юрыдычнай асобай, але ў статуте якой былі б прапісаны ўсе права па выдавецкай дзейнасці. Былі праведзены два паседжанні рэспубліканскай Рады ТБМ, унесены змены ў Статут. У Лідзе быў падрыхтаваны пакет дакументаў, і 12 снежня 2006 года Гарадзенскі аблвыканкам зарэгістраваў Установу інфармацыі “Выдавецкі дом грамадскага аўяднання “Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны”. Гэта быў першы выпадак за многія годы, калі грамадскія аўяднанні рэгіструюцца выдавецтвам. Да месца будзе сказаць,

“Маладая руњ”

Шаноўныя чытачы!

Гэтыя маладыя людзі пазнамеліся падчас сустрэч на імпрэзах праекта “Дыялог”. У іх уз-
нікла ідэя выдаваць газету. Сярод іх няма фіолагаў, журналістаў, яны з’яўляюцца студэнтамі
розных тэхнічных ВНУ. Яны любяць Беларусь, яе гісторыю, мову, яны поўныя жадання штосьці
рабіць для сваёй радзімы. Яны – сябры ТБМ.

“Маладая руњ” – вынік творчасці маладых людзей, якія прыехалі з розных беларускіх
гарадкоў у сталіцу працягваць вучобу ў ВНУ. Мы спадзяёмся, што іх малады голас добра дапоўніць
“Наша слова”, а гэты першы крок да творчасці з нашай падтрымкай паспрыяе развіццю іх талентаў

Алена Анісім, намеснік старшыні ТБМ, кіраунік праекта “Дыялог”.

Менск - Мінск

“Мы жывём адначасова ў двух гарадах.
Падваенне асобы зрывает нам дах.

Дык ня ўжо ж нам ніколі не склеіць, не сышыць
Менск і Мінск - дзве паловы сталічнай душы? “

“Менск і Мінск”, Н.Р.М.

Шчыра кажучы, пакуль я жыву ў сваім родным маленечкім горадзе на паўночным заходзе наше Беларусі - у Паставах - і час ад часу прыязджаюту ў Мінск (так, менавіта ў Мінск), я не вельмі разумею, як гэта можна “жыць адначасова ў двух гарадах”. Але асэнсанне гэтага прыйшло адразу наслія таго, як я прыехаў на вучобу ў, як потым аказаўлася, не такі і вялікі Мінск.

Першыя тыдні вучобы ў Мінску паказалі мне, як гэта можна “жыць адначасова ў двух гарадах”

Раніцай будзільнік, які, упэўнены, для абсалютнай большасці студэнтаў з’яўляецца адначасова і лепшым сябрам, і лютым ворагам, неімкі чынам падымае цібэ з цэлага і ўтульнага ложка. Ледзве расплюшчыўшы очы, ты “ляціш” па праспекце Незалежнасці на вучобу, альбо, калі нават будзільнік не здолеў разбудзіць цябе своечасова, “ляціш” на трамваі, што ў гэты час мне больш нагадвае банку кілек ва ўласным соку. Змагаючыся са сном, ты сядзіш на першай “пары” і спрабуеш атрымаць ад яе карысць і асалоду. Потым надыходзіць перапынак, які ў мяне асацыянецца з бясконцымі эргамі ў буфет альбо здаро-

вым пяціхвілінным сном. І так да самага заканчэння заняткай кожны будні для студэнта дзень.

Вось так і ёсьць Мінск -зайсёды кудысьці спішаючыся і не можаш спыніцца ні на хвілінку, стаіш у бясконцых эргах, “плаваеш” ва ўласным соку ў грамадскім транспарце. Усё справы, справы, справы... Часу няма ні на што, акрамя гэтых справаў...

Менск жа пачынаеца. калі ты выходитш з ужо амаль родных вучэбных карпусоў Цяпер ты можаш нікуды не спішацца Цяпер ты ўжо не “ляціш”, а павольна шпацируеш па праспекце, які рабней насыт імя бадай самага знакамітага Беларуса — Францішка Скарыны Цяпер трамвай не дапамагае табе адчуць сябе “кількай ва ўласным соку”, а вяртая цябе ў Менскіх часоў, калі Мінска праста не існавала...

У Менску ты можаш спішацца толькі на спектаклі ва ўтульны тэатр імі славутага змагара за скаю краіну і свой народ Янкі Купалы. Альбо спішацца на сустрэчу з тымі, хто сёння працягвае справу Купалы — з Беларускім пісменнікамі (а не пісменнікамі Беларусі). Але асаблівую аса-

лоду ты атрымліваеш, калі ў Менску сустракаешся са сваімі сябрамі ды сяброўкамі, якія таксама, як і ты, не могуць склеіць ў сабе “дзве паловы сталічнай душы”..

У Менску ты заўсёды можаш спыніцца і азірнуцца вакол: вось, на маю думку, самы беларускі касцёл у нашай неабсяжнай (ну, можа і перабольшшай) краіне — Касцёл Святых Сымона і Алены: вось адзім з самых знакамітых персанажаў, створаных яшчэ адным слапутым Беларусам Якубам Коласам, - Сымонка, які спрабуе нешта сыграць для Ганны, праўда, без смычка (напэўна, фанаты творчасці Сымона ўзялі смычок сабе на памяць, а ў маэстра папрасіць дазволу забыці); а вось Кафедральны Сабор Святога Духа, які бачыў жах Нямігі. ўзышаеца па-над Свіслаччу...

Але, як гаворыцца, ўсяму добраму рана ці позна надыходзіць канец. Канец надыходзіць і твайм няспешным прагулкам па Менску: табе трэба вярнуцца ў няспынны Мінск, каб зноў “палятаць” на праспекце, “паплаваць” ва ўласным соку ды стаць сведкам таго, як чарга павольна імкнецца да бясконцасці...

Але я не адчайваюся, бо ведаю: мяне заўсёды чакае горад, які ўжо стаў для мяне такім жа родным, як і мае любімую Паставы, мяне чакае мой Менск

Яўген Гарадковіч.

Жаданне затрымацца

Няма нічога дзіўнага ў тым, што нават калі мы пераїжджаєм, насы думкі застаюцца на быльм месцы. Ці праства гэта наша падсвядома жаданне затрымацца ў родных мясцінах не дае нам спакою.

І нечакана вецер зменаў пераносіць мяне з пустынных вуліц роднага мястэчка на новае месца. За мною застаюцца толькі сляды на той дарозе, якая тысячы год вяла мільёны людзей у іх будучыню.

Цяпер мая дарога ўчарашніяя чорнага неба ператварылася ў сённяшні сонечны шлях. Былое лета з гарачымі промнямі я пакінула іншым, каб з асалодай акунуща ў восеньскую адзіноту і цішыню.

І ўсе рознакаляровыя хвалі вуліц у адзінны момант ператварыліся ў шэрасць да моў і яскравасць натоўпу.

Замест акутанага беляватаага горада я пабачыла месца, схаванае пад ліловымі думкамі ночы. Тут не чуваць птушынных галасоў, толькі складаныя песні адгалоссяй.

За кожным дрэвам - мільёны складаных сцежак, дзе штодзесь я раблю крок наступчам сябру са сваімі думкамі, а ім таксама патрэбна крыху прасторы.

Намаляваныя ўспаміны дзяцінства схаваліся за аблакамі далёкай будучыні. Вецер перанес мяне з майго невілікага роднага горада ў напоўнены натоўпам Менск.

І з’явілася алчуванне, што мяне з кімсці памянялі месцамі. Эта значыць, што на тым невялікім кавалачку зямлі пад маёй тополяй замест мяне стаіць іншы чалавек са сваімі думкамі, а ім таксама патрэбна крыху прасторы.

Мае думкі спакойна жывуць у месцах натхнення. У Менску нараджаючыя новыя, не лепшыя і не горшым за тыя, проста іншыя. Жаданне тримацца за малую радзіму жыве.

Настасся Лісоўская.

Паціху зникаюць абрывы,
Вясёлкавых гмахаў.
Паціху руйнуюцца вежы
паветраных замкаў.
Паціху знікае надзея
на шчырыя словаў.

Ты моўчкі,
ты - моўчкі - зацята -
упарта - ты -
верши - у - тое -
што - будзе -
што - будзе што -

Анастасія Качан.

АЛЯКСАНДРУ БУЛЫКУ - 75

Беларускі мовазнавец **Аляксандр Мікалаевіч БУЛЫКА** нарадзіўся 18 сакавіка 1935 г. ў в. Селішча Навагрудскага раёна. У 1954 г. скончыў Навагрудскую педагаўчую, у 1959 г.—аддзяленне беларускай мовы і літаратуры БДУ. Доктар філалагічных наукаў (1980), прафесар (1992), член-карэспандэнт АН Беларусі (1994). Працаўнік настаўнікам. З 1965 г. ў Інстытуце мовазнавства імя Я. Коласа АН Беларусі (з 1984 г. загадчык аддзела беларускіх моўных сувязяў, з 1992 г. загадчык аддзела гісторыі беларускай мовы).

А. М. Булыка — аўтар больш як 170 навуковых прац па актуальных праблемах беларускага мовазнавства. Нераспрацаваныя пытанні гістарычнай граматыкі і лексікалогіі, гісторыі беларускай літаратурнай мовы і гістарычнай лексікаграфіі — асноўныя кірункі яго даследаванняў. У манаграфіі «Развіццё арфаграфічнай сістмы старабеларускай мовы» (1970) даследаваў каля 180 свецкіх і ролгійных, арыгінальных і перакладных помнікаў, старожытных беларускіх рукапісных і друкаваных кніг 14—18 ст., што зберагаюцца ў бібліятэках, архівах і музеях Масквы, Санкт-Пецярбурга, Вільні, Менска, Кіева, Рыгі. Даследуючы графіка-арфаграфічныя нормы ў помніках і адхіленні ад іх, раскрыў функціональную ролю галосных і зычных у старабеларускім пісьменстве. Разглядаючы арфаграфічную сістэму старабеларускай мовы ў яе адносінах да жывога маўлення, праанализаваў арфаграфічныя нормы, якія грунтаваліся на этымалагічна-марфалагічным прынцыпе, і арфаграфічныя рысы, якія склаліся пад уплывам жывога народнага вымаўлення ў розных дыялектах. Праз сістэму вынасных літар і надрадковых знакаў А. М. Булыка выявіў арфаграфічнае значэнне некаторых палеографічных прыёмаў у старажытным беларускім пісьменстве, што дапамагае правільна чытаць усе напісанні, уласцівыя старажытным помнікам, а гэта, у сваю чаргу, аблігячае вывучэнне многіх аспектаў старабеларускай мовы.

Актуальнасцю пастаўленых праблем, важкасцю высноў вылучаючыя яго працы аб лексічных запазычаннях старабеларускай мовы. У даследаваннях «Даўнія запазычанні беларускай мовы» (1972, кніга змяшчае каля 4000 слоўнікавых артыкулаў, пададзеных у алфавітным парадку; разам з варыянтнымі формамі і дэрыватамі яны ахопліваюць больш за 9500 лексічных адзінак), «Лексічныя запазычанні ў беларускай мове XIV—XVIII стст.» (1980), наўку-папулярнай брошуре «З моў блізкіх і далёкіх» (1986) на вялікім фактычным матэрыяле шматлікіх пісьмовых помнікаў аўтар прааналязіваў старабеларускія запазычанні з моў царкоўнаславянскай, польскай, лацінскай, грэчаскай, цюркскіх, германскіх, літоўскай і інш. ін раскрыў іх семантыку і этымалогію, паказаў шляхі, якімі слова з гэтых моў пранікалі ў беларускую і замацоўваліся ў ёй. Асаблівасці і спецыфіку запазычанняў лексікі старабеларускай мовы А.М. Булыка даследаваў ў шматлікіх артыкулаў. Вучоні прасачаў, як яна адаптавалася на беларускай глебе, прыжывалася, замацоўвалася і пачынала функцыяваць у сістэме беларускай мовы на фанетычным, марфалагічным, словаўтворальным і семантычным узроўнях, як праз розныя паводле жанраў і стыляў пісьмовых помнікаў запазычаныя словаў.

далучаліся да актыўнага слоўнікавага запасу беларускага насельніцтва. Даследчык падбязня разгледзеў розныя тематычныя пласты запазычанай лексікі: грамадска-палітычную, юрыдычна-прававую, канцылярскую, сацыяльную-еканамічную, прафесійна-вытворчую, вайсковую, ролгійную, науку, асвету, літаратуру і мастацтва, батанічную, медыцынскую, словаў, што характарызуюць чалавека ў фізічных, псіхічных і інтелектуальных адносінах, словаў паўсядзённага ўжытку, грашовую адзінку, назвы адзення і абутку, прадметы туалету, тканін, скур і вырабаў з іх і інш. На падставе такога даследавання аўтар прыйшоў да вывадаў, што запазычанні 14—18 ст. (больш за 4000 адзінак, найбольш інтэнсіўна пранікаюць у беларускую мову ў 16 ст.) значна ўзбагацілі слоўнікавы склад старабеларускай мовы, што павысіла дыферэнцыяцыю і стылістычную гнуткасць мовы, значна палепшила яе камунікатыўную здольнасць.

Спэцыяльныя артыкулы А. М. Булыка прысвяціў вывучэнню розных недаследаваных аспектаў мовы таих буйных помнікаў беларускага пісьменства, як «Вісліцкі статут», «Статут Вялікага Княства Літоўскага», «Аповесць пра Трою», «Метрыка Вялікага Княства Літоўскага» і інш.

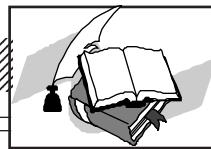
Пэўную ўвагу аўтар удзяліў даследаванию царкоўнаславянскай мовы: уплыву старабеларускай лексікі на слоўнікавы склад старабеларускай мовы, пранікненню беларусізмаў у кніжнаславянскую мову і інш.

Шэраг даследаванняў А. М. Булыкі прысвечаны дзейнасці Ф. Скарыны і асаблівасцям мовы яго выданняў — адлюстраванню фанетычных рысаў беларускай мовы ў скрыніах і перакладах, выкарыстанню ў іх заходнеславянскай лексікі і г. д.

А. М. Булыка — адзін з аўтараў «Гістарычнага слоўніка беларускай мовы», а таксама наўкуовы рэдактар гэтаі працы, напісаў спецыяльныя артыкулы пра іншамоўную лексіку і лексіку і літоўскага пісьменства на падставе даследаванняў А. М. Булыка, распрацоўкі яго артыкулаў.

Даследуе таксама праблемы супастаўляльнага апісання рускай і беларускай моў, некаторыя аспекты двухмоўнай Беларусі.

У ГОД ШАПЭНА

Адказ прыгожы, а што палепшае?

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫИ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

вул. Савецкая, 9
220010, г. Минск
тэл. 227-47-36, факс 200-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

МІНІСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ул. Советская, 9
220010, г. Минск
тэл. 227-47-36, факс 200-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

10.05.2010 № 06-19/757/90

На № _____ от _____

Паважаны Алег Трусаў!

У Міністэрстве адкацыі Рэспублікі Беларусь разгледжаны Ваш зварот. Паведамляем наступнае.

У адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь дзяржаўнымі мовамі ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская. Права выбару мовы (беларускай або рускай) навучання і выхавання гарантавана грамадзянам Рэспублікі Беларусь законамі Рэспублікі Беларусь "Аб адкацыі", "Аб мовах", "Аб агульной сярэдняй адкацыі", "Аб вышэйшай адкацыі".

Сведчаннем дзяржаўнага рэгулявання ў сферы моўнай палітыкі і практыкі з'яўляеца ўядзенне ў дзяянне з 1 верасня 2010 г. Закона Рэспублікі Беларусь "Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі". Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі ў новай рэдакцыі будуть садзейнічаць стабілізацыі правапісных норм беларускай літаратурнай мовы, забесцячэнні пераемнасці традыцыйнай пісьмовай беларускай мовы, адзінству друкаваных беларускамоўных выданняў, яе папулярызацыі і пашырэнню сферы выкарыстання, што ў выніку павысіць прэстыж у грамадстве беларускай мовы як дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь. Приняты закон прадугледжвае выданне лексікаграфічных даведнікаў на беларускай мове, правядзенне мэтавых курсаў павышэння кваліфікацыі семінараў для настаўнікаў, кіраўнікоў, спецыялістаў сістэмы адкацыі, правядзенне ў СМІ інфармацыйна-глумачальных работ па зменах у беларускім правапісе і іншага.

З 2009 года выдаюцца падручнікі, вучэбныя дапаможнікі па вучэбных предметах "Беларуская мова", "Беларуская літаратура" для I-XI класаў у адпаведнасці з новай рэдакцыяй "Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі", распрацавана нарматыўнае прававое забеспечэнне адкацыйнага працэсу: канцепцыі, адкацыйныя стандарты, вучэбныя праграмы, нормы ацэнкі выніку вучэбнай дзейнасці вучняў.

У мэтах папулярызацыі і пашырэння сферы ўжывання беларускай мовы распрацавана больш за 40 праграм факультатыўных занять для вучняў (выбар факультатыўнага занятку ажыццяўляеца самім вучнем).

На пытанне адносна выкладання на беларускай мове гісторыі і географіі Беларусі ў агульнаадкацыйных установах Вам паведамлялася раней.

У кожнай вышэйшай навучальнай установе ўсе студэнты вывучаюць абавязковыя курсы "Гісторыя Беларусі" і "Беларуская мова (прафесійная лексіка)".

У 2009 годзе Міністэрствам адкацыі Рэспублікі Беларусь распрацаваны і зацверджаны тыповыя вучэбныя праграмы "Сучасная беларуская мова", "Беларуская мова і культура маўлення", "Беларуская мова" і іншыя. Гэтыя дысцыпліны прызначаны для вывучэння студэнтамі гуманітарных спецыяльнасцей ВНУ (філолагі, лінгвісты, журналісты і інш.).

Міністэрствам адкацыі Рэспублікі Беларусь праводзіцца сістэмная работа, накіраваная на далейшее паглыбленне выкарыстання беларускай мовы ва ўстановах адкацыі рэспублікі і яе папулярызацыі ў грамадстве.

Намеснік Міністра

К.С. Фарыно.

Гомельская гарадская арганізацыя ТБМ цалкам аднавіла сваю дзейнасць

Рашэннем Гомельскага гарадскога выканавчага камітэта ад 16 снежня 2009 г. №1497 Гомельская гарадская арганізацыя ТБМ атрымала пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі арганізацыйнай структуры грамадскага аўяднання №03-01412/016. У адпаведнасці з вышэйзгаданым рашэннем Гомельская гарадская арганізацыя ТБМ атрымала права юрыдычнай асобы. Новым кіраўніком арганізацыі нядаўна абраны студэнт 5-га курса гісторычнага факультэта ГДУ імя Ф. Скарыны Максім Новік (кантакты тэлефон 236-60-75 (МТС)).

На сёняшні дзень у спісах сяброў арганізацыі 51 чалавек. Аднак гэта далёка не ўсе сябры ТБМ горада Гомеля. Просім усіх сяброў, якія жывуць ці вучацца ў Гомелі, стаць на ўлік у спадара Новіка і заплаціць сяброўскія складкі за 2009 – 2010 гг.

Сакратарыят ТБМ.

Грамадскасць і чыноўнікі абмеркавалі проблемы аховы помнікаў

6 сакавіка ў Музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах адбылася навукова-практичная канферэнцыя "Проблемы аховы і інтэрпрэтацыі помнікаў гісторыі і культуры. Узаемадзеянне грамадскасці і дзяржавы", арганізатарамі якой выступілі кампаніі "Будзьма беларусам!", Беларуское добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры (БДТАПГК) сумесна з Нацыянальным мастацкім музеем Беларусі, паведамляе budzma.org.

У пачатку пленарнага паседжання вітальныя слова ад імя міністра культуры Беларусі Паўла Латушкі агучылы загадчыца сектару аховы помнікаў Упраўлення па ахове гісторычна-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Беларусі Наталля Хвір. Вітальныя слова з пажаданнемі плённай працы

ад імя кіраўніка Нацыянальнага мастацкага музея РБ Уладзіміра Пракапцова перадала намесніца дырэктара Надзея Вусава.

Была адзначана ўзаемная засідкаўленасць грамадскіх арганізацый і дзяржаўных структур у ўзаемадзеянні.

У Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтва адзначылі Міжнародны дзень роднай мовы. У свяце прынялі ўдзел і міністр культуры Беларусі Павел Латушка, і рэктар гэтай ВНУ Барыс Святлоў.

У рамках свята ва ўніверсітэце прышла цырымонія ўзнагароджвання тых, хто папулярызуе беларускую мову ў сваёй прафесійнай дзейнасці. Гэта не толькі творчыя прафесіі — журналісты, пісьменнікі, выкладчыкі матэматыкі БДУ Аляксандар Самадураў, стаматолаг Алеся Людчык, выкладчык логікі і філасофіі БДУ культуры і мастацтва, аўтар першага падручніка па логіцы на беларускай мове Аркадзь Бабко, іншак Мікалай (Алег Бем-

і літаратуры. Сёння да іх усё чацьцей і часцей далаучаюцца людзі з тэхнічнай адкацыяй альбо гуманітарнай, хто распрацоўвае прафесійную лексіку ў сферах дзейнасці, якія раней цалкам з'яўляліся рускамоўнымі. Граматы атрымалі выкладчыкі матэматыкі БДУ Аляксандар Самадураў, стаматолаг Алеся Людчык, выкладчык логікі і філасофіі БДУ культуры і мастацтва, аўтар першага падручніка па логіцы на беларускай мове Аркадзь Бабко, іншак Мікалай (Алег Бем-

і літаратуры. Сёння да іх усё чацьцей і часцей далаuchaюцца людзі з тэхнічнай адкацыяй альбо гуманітарнай, хто распрацоўвае прафесійную лексіку ў сферах дзейнасці, якія раней цалкам з'яўляліся рускамоўнымі. Граматы атрымалі выкладчыкі матэматыкі БДУ Аляксандар Самадураў, стаматолаг Алеся Людчык, выкладчык логікі і філасофіі БДУ культуры і мастацтва, аўтар першага падручніка па логіцы на беларускай мове Аркадзь Бабко, іншак Мікалай (Алег Бем-

і літаратуры. Сёння да іх усё чацьцей і часцей далаuchaюцца людзі з тэхнічнай адкацыяй альбо гуманітарнай, хто распрацоўвае прафесійную лексіку ў сферах дзейнасці, якія раней цалкам з'яўляліся рускамоўнымі. Граматы атрымалі выкладчыкі матэматыкі БДУ Аляксандар Самадураў, стаматолаг Алеся Людчык, выкладчык логікі і філасофіі БДУ культуры і мастацтва, аўтар першага падручніка па логіцы на беларускай мове Аркадзь Бабко, іншак Мікалай (Алег Бем-

і літаратуры. Сёння да іх усё чацьцей і часцей далаuchaюцца людзі з тэхнічнай адкацыяй альбо гуманітарнай, хто распрацоўвае прафесійную лексіку ў сферах дзейнасці, якія раней цалкам з'яўляліся рускамоўнымі. Граматы атрымалі выкладчыкі матэматыкі БДУ Аляксандар Самадураў, стаматолаг Алеся Людчык, выкладчык логікі і філасофіі БДУ культуры і мастацтва, аўтар першага падручніка па логіцы на беларускай мове Аркадзь Бабко, іншак Мікалай (Алег Бем-

ЗАПРАШАЕМ

прыняць удзел

у III Агульнанацянальной дыктоўцы, якая адбудзеца 25 сакавіка, пачатак а 18 гадзіне!

Месца правядзення: сядзіба ТБМ (г. Менск, вул. Румянцева, 13).
Уваход вольны!

Беларуская мова
ТБМ
наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

1. Раманцэвіч В.К. – 20000 р., г. Менск
2. Бялевіч Л.Н. – 20000 р., г. Полацк
3. Птушко С.І. – 10000 р.,
Жыткавіцкі р-н. в.Хільчыцы
4. Скрэчка А.В. – 10000 р., г. Мазыр
5. Сахута Яўген – 18000 р., г. Менск
6. Арабей Віталь – 5000 р., г. Менск
7. Бразуноў Алесь – 5000 р., г. Менск
8. Пухоўскі Аляксандар – 40000 р., г. Менск
9. Галай Аркадзь – 55000 р., г. Менск
10. Лапкоў Мікола – 15000 р., г. Менск
11. Базылёў Віталь – 15000 р., г. Менск
12. Дзіцэвіч Людміла – 15000 р., г. Менск
13. Эйсмант Марыя – 8000 р., г. Менск
14. Эйсмант А. – 8000 р., г. Менск
15. Калінікіна Святлана – 8000 р., г. Менск
16. Клімененка Святлана – 8000 р., г. Менск
17. Сівія Алесь – 8000 р., г. Менск
18. Павідайка В.М. – 20000 р. г. Менск
19. Арабей В.Г. – 15000 р., г. Менск
20. Максімчук Р.В. – 150000 р., г. Менск
21. Фурс Антон – 20000 р., г. Паставы
22. Ілікевіч С.П. – 20000 р., г. Менск
23. Пляшко Г.Г. – 30000 р., г. Менск
24. Бандзевіч Леанід – 50000 р., г. Менск

25. Жураўскі Сяргей – 50000 р., г. Менск
26. Рашкоў Л.М. – 150000 р., г. Менск
27. Гвара Віктар – 3000 р., г. Лельчицы
28. Странко В.В. – 10000 р., г. Менск
29. Павідайка В.М. – 20000 р., г. Менск
30. Максімчук Раман – 120000 р., г. Менск
31. Шкуран А.Н. – 5000 р., г. Менск
32. Цынгалёў Віталь – 10000 р., г. Жлобін
33. Бекеш Віктар – 15000 р., г. Менск
34. Сцяцко І.В. – 3000 р., г. Масты
35. Якшэвіч В. Н. – 50000 р., г. Гародня
36. Шкірманкоў Фел. – 20000 р., г. Слаўгарад
37. Стома Ларыса – 3000 р., г. Менск
38. Барадач Аляксандар – 10000 р., г. Менск
39. Бабко Аркадзь – 20000 р., г. Менск
40. Бязмацерных Н.П. – 5000 р., г. Менск
41. Зімін Мікола – 100000 р., г. Салігорск
42. Рыбачонак Алесь – 50000 р., г. Міханавічы
43. Дзячкоў Алесь – 58000 р., г. Магілёў
44. Таласа Міхас – 18000 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статуса дзяржаўнай вымагае вілікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрес, вул. Румянцева, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015212330014 у Мінскай гардырэकцыі ААТ "Белінвестбанка" код 764 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусьбанку.

Паведамленне

Грамадскае аўяднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
атрымальнік плацяжу	
Мінскай гарадской дырэкцыі ААТ "Белінвестбанка"	

Пётр Садоўскі, грамадскі эксперт ТБМ імя Францішка Скарыны,
к.ф.н., член Прэзідэнтаму ВС РБ 12-га склікання, першы Амбасадар РБ у ФРГ, член Беларускага ПЭН-Цэнтра

Таварныя знакі і нацыянальныя пачуці

Філалагічныя развагі наконт гандлёвой маркі **БУЛЬБАШ**

4 красавіка б.г. Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны звярнулася да мяне з просьбай пра-каментаваць экспертына мова-знаўчае заключчнне к. ф. н. Шчарбаковай В.І. (па-руску Щербаковой О. И) аб лінгвістычнай правамернасці існавання ў Беларусі таварнага знака “Бульбаш”, дадзеное ёю на запыт Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці. Гэтая працэдура была распачата пасля звароту ў суд грамадзяніна РВ Мінікова Валерыя Аркадзевіча з нагоды таго, што публічнае ўжыванне слова “бульбаш”¹ на ягонае ўспрыманнне прынікае нацыянальную годнасць беларусаў і таму мае быць скасаванае ў ававязковым парадку.² Паколькі суд адмовіўся здзейніку ў разглядзе ягона-га звароту, сп. Мінікоў, не пагаджаючыся з мовазнаўчым заключчннем к. ф. н. Шчарбаковай В.І., звярнуўся ў ТБМ імя Францішка Скарыны з просьбай правесці кваліфікованую грамадскую экспертызу.

новай службе ў рускамоўнай Савецкай Арміі. Побач з чуркамі, лабусамі, хахламі былі бульбашы. І гучала гэта не ў вельмі лагодным кантэксле. Было гэта трошкі мякчэй, чым чурка, але ж усёроўна непрыемна. Памятаю, як у першы ж дзень у вайсковай вучэльні ў Яраслаўлі (1959 год) старшы на роты перад шыхтам пра-кментаваў геаграфію майго паходжання: “Белоруссия родная, бульба дробная гнилая...”. Гэта прыблізна так, як бы італьянца назвалі макаронникам, француза – жабаедам. Яшчэ са школы з някрасаўскай “Железнай дороги” и «Живописной России» добра помніліся расійскамоўныя апісанні зацюканага беларуса з калтуном у валасах і з раздутым жыватам ад бульбы і мякіны.

Я не ведаю, хто з’яўляецца мажарытарным акцыянерам ДЫГНІСА, каму належыць ідэя таварнага знака, -- рускамоўнаму грамадзянину суседній краіны, аргенцінскому габрэю ці абруселаму

грамадскую экспертызу.
На с. 7 свайго заклю-
чэння к. ф. н. сп. Шчарбакова
В. І. пад загалоўкам **ВЫВОД**
піша: «Слово бульбаи в сов-
ременном русском языке име-
ет значение: 1. Представи-
тель коренного населения
Белоруссии³ (падкрэслена
мною – С. П.); 2. Гражданин
Республики Беларусь. Слово
“бульбаи” негативной окрас-
ки вне связи с контекстом вы-
сказывания не имеет.”

Пра нацыянальна-моўную псіхалогію

Перш, чым камента-
ваць лінгвістичнае заключэнне
сп. Шчарбаковай, зраблю колькі заўвагаў, дагычных нацыя-
нальной пісіхалогіі і сацыяльна-
моўнай камунікацыі. Падраз-
глядная праблема закранае
даволі далікатную сацыялінг-
вістичную і пісіхалагічную тэ-
му, якая ў тэорыі сучасных
моўных контактаў мае даволі
мудрагелістую назуву: *Стылёвія пеяратывы ў словах, якія абазначаюць нацыянальна-расавую прыналежнасць.*
Слова “пеяратыў” утворана ад
францускага *rйjoratif* або ад
лацінскага *rejoratire*, што значыць “рабіць горш”. Прасцей
кажучы, тут гутарка ідзе пра
магчымыя стылёвія абрబзы ў
найменнях-мянушках адных
народаў з боку іншых, што
уступаюць з імі ў жыццёвым
контакты. Працэс гэтых назіра-
еца яшчэ з часу ўтварэння
племянных саюзаў, фармавання
нацыяў, існавання каланіяльных
імперыяў, у сёняшнім Еўрапейскім Саюзе у сувязі з мусульманізацыяй, а для народаў ССР – яшчэ і падчас існавання
адзінай савецкай дзяржавы, значныя рэшткі якога захаваліся і па сёняшні дзень у межах СНД і нашай так званай Саюзнай дзяржавы.

Асабліва гэта помніаць маладыя хлопцы, якія у першыя дні асвойваліся на тэрмі-

ведае пра існаванне твора
“Тутэйшы” Янкі Купалы, які
не страціў актуальнасці і па сён-
няшні дзень “н – своеасаблівые
новы “дзяржаўна-еканамічны”
беларус, выхаваны на культуре
най палітыцы апошніх гадоў,
які не звяртае ўвагі на сэнты-
менты тутэйшага насельніцтва
Пэўна, брак культурна-гісторі-
рычнай адкукацыі перашкаджа-
сп. Лявончыку М. адчуцца той
эмакцыйны дыскамфорт, які
запаўзае ў сэрца адукаванага
беларуса, калі ён бачыць на
сённяшніх вуліцах Менска
прыметы прысутнасці коліш-
най Расійскай імперыі ў выглядзе
дзе “ераў”/цвёрдых знакаў на
канцы словаў у афіцыйна зарэ-
гістраваных назвах тыпу
“ТРАКТИРЪ”. Цяпер вос-
яшчэ “БУЛЬБАШЪ”. Канеш-
не, таварны знак можа быць
розны, — за яго заплочаны

грошы. Але ж дзіўна бачыць у сталіцы суверэннай беларускай дзяржавы назвы тыпу “ВІЛЬНО” (кнігарня ў раёне вуліцы Кастуся Каляноўскага⁴) ці слова-кентаўр “БЮРГЕР”⁵, дзвюма кропачкамі на “Ю” (пэўна, аллюзія на нямецкі “умляйт”). Зрэшты, і ПРИОРБАНК з той же кагорты (асацыяцыі “і” дзесяцьчырвонам тыя ж, што і з “цвёрдым знакам”).

Падобна, што сп. Лявончыку эмакійна-інтэлектуальна цяжка зразумець прэтэнзіі тых, каго публічнае ужыванне слова “бульбаш” балоча крыніцца. Аднак тое, што, застаў чыся ў сваім “эмакійным няведанні”, ён агрэсіўна пераходзіць у наступ на “чуллівых” беларусаў, дае падставу думаць, што ён не такі ўжо бяскрыўдны ігнарант: “Пре-
приданіе слову “бульбаш”
того смысла, который вы про-
пагандируете (выдзелена
мною – С. П.), нам ничего не
известно. Приданіе вами это-
му слову отрицательнойнаци-
ональной окраски направлено
на разжиганіе враждебности
и унижение национальной чести
и достоинства, поэтому хотели
бы вас предостеречь от такого
ошибочного опасного пути ...”
(Цытата з архіва ініцыятывы)

(Цытую паводле інфармациі за 7.03. 2010 г. на сایце Хартыя'97, дзе прыводзіцца вытрымка з адказу дырэктара М. Лявончыка на скаргу ў пракуратуру Віцебска гр-на Сяргея Каваленкі адносна таго ж самага “Бульбаша” ад 21. 11. 2009 г.)

Хацелася б парайць спілкісьці, адкрываючы філіі ялы ДЫ~NICA ў Польшчы і Украіне ды Расіі, усё ж-такі

ўстрывамца ад тамашніх ла-
кальных брэндаў з назвай
“Пшэк”, “Хахол” ці “Кацап”
Там, перш чым у пракуратуру
пісаць, могуць і морду пабіць.
Тамтэйшы народ не такі рах-
маны і талерантны, як наш. Калі
казаць без іроніі: паводле па-
тэнтнай практикі — гавару-
гэта як колішні інжынер-па-
тэнтавед і перакладчык даку-
ментациі ў БГП з шматгадовым
досведам — рэгістрацыі называј-
інтэлектуальны уласнасці на-
пэўнай тэрыторыі заўсёды
павінна папярэднічаць усеба-
ковое вывучэнне мясцовых
сацыяльна-культурных асабі-
лівасцяў.

Пра “запозненя” нацыі,
“сваіх” і “чужых”,
прыватнасць і публічнасць

У любым выпадку –
таму, хто абражаны, і таму, хто
рызыкуе “сазлінуща” ў
крыўдзіцелі, трэба помніць
ёсць нацыі гістарычна своеча-
сова сфармаваныя, “шчаслі-
вый”, моцныя. “сць нацыі
маладыя, з проблемамі ў нацы-
янальнай культуры, з абвост-
раным нацыянальным пачуц-
цём. “сць прыватнасць, і ёсць
публічнасць. “сць “сваё кола”
і ёсць “чужбы”. “сць, нарэшце
розныя людзі, — са сваім
комплексамі, жыццёвым досве-
дам, нервамі

Кажуць, што разумний народ не байца кпіць з самога сябе, має пачуццё гумару — самаіроніі. Гэта праўда. Да сучасных англічан, французаў, немцаў, бельгійцаў, шведаў, цяжка ліпнучу крыўдныя мяшнушки. І самі яны не баяцца вострай самаіроніі. Аднак тыя народы, што адносна позна набылі сваю сучасную незалежнасць (палаюкі, літоўцы, украінцы, беларусы і г. д.) яшчэ маюць у гісторычнай эмцацыйнальнай памяці міфы прыгнёту з боку паноўных нацый, рэагуюць на стылістыку апелітываў (словаў, што абазначаюць іх нацю) давол чульліва. Тут трэба мець добры такт і пачуццё меры.

ры таikt Гіта гуцце мэры.

Трэба разумець, што нават сапраўдная абраца ад “свайго” не ўспрымаецца так балюча, як яду “чужога”. Калі вам хаміць у краме прадавец славянскай зневісці, вымагчыма, будзеце рэагаваць не

¹ У рэкламе і на тавары стылізаванае пад расійскае дарэвалюцыйнае напісаннне з літарай “ер” на канцы слова.

² На сайдзе Хартыі-97 ёсць інфармацыя пра скаргі іншых грамадзян на неправамернасць таварнага знаку “Бульбашъ” у Беларусі.

³ Падрабязней пра “Белоруссию” гл. у раздзеле ”Філалагічныя заўвагі”

⁴ Кастусь Каліноўскі быў павешаны не ў Вільні, не ў Вільнюсе, а менавіта ў “Вильно”.

⁵ Дарэчы зауважыць, што апелятыў “жыд” набыў адмоўнае значэнне на нашых землях толькі праз расійскі антысеметызм. Да 2-га і 3-га падзелаў Польшчы, калі “нашыя” часткі ВКЛ і “Рэспублікі абодвух народаў” не належалі да Расіі, на іх тэрыторыі ужываўся апелятыў “жыды” ў нейтральным значэнні, які ва ўсёй Еўропе: “жыдзі” (польск.), “юдэн” (ням.), “жуіф” (фр.), “джу” (англ.) і г. д. Пасля падзелаў гэтае слова пачало паступова ўспрымацца праз моўныя паводзіны прышлых расійскіх грамадзян і ў нас як абраўлівае. Так, у 1787 годзе пры наведванні Кацярыны II горада Шклова паводле пратэкцыі Пацёмкіна ёю быў прыняты “шута Цэйтлін з просьбай ад шклоўскіх іудзеяў не ўжываць у афіцыйных дакументах прыніжальнага ў штодзённай расійскай інтанацыі слова “жыды”. Кацярына дала згоду, загадаўшы выкарыстоўваць у афіцыйных папераш Расійскай імперыі толькі слова “яўрэі”, тым самым укосна адрезала нашы абшары ад еўрапейскай традыцыі і закансервавала бытавы антысемітывізм. У першыя гады існавання БССР рабілася спроба вярнуцца да еўрапейскай традыцыйнай называ “жыды”, аднак савецкая ўлада не захадзела развіцця з традыцыямі расійскага антысеметызму.

3. Эксперт прыводзіць 22 назвы слоўнікаў рускай мовы (с. 1-2), якія былі прааналізаваныя, каб устанавіць, што “указанное слово в русском литературном языке отсутствует” (п. 2.1.1). Тут жа побач чытаєм: “В большинстве (выделена мною — С. П.) словарей стилистически сниженной лексики ... слово бульбашъ/бульбашъ методом лексикографического анализа не представляется возможным” (п. 2.1.1, стр.5).

Сказаць па праудзе, мяне, як прафесійнага філолага, здзіўляе, навошта было “прачэсваць” аж 22 звычайнія слоўнікі літаратурнай мовы. Гэта быў некарэктын выбар аб’екту даследавання. Гэтага слова там быць не могло. Но абразлівія выразы даюцца толькі ў спецыяльных слоўніках. Гэта сізіфава праца. Хіба што для справаздачы?

“А как быть с меньшинством (гл. выделена праз адзін адзакаў зверху), т. е. с некоторыми словарями стилистически сниженной лексики, которые это слово. дают?”, — спрашиваю я по-русски госпожу Щарбакову. Як грамадскі эксперту я даволі сабе только міні-экспертызу праз Інтэрнэт і Словарь народной фразеологии “Жучий глагол” з уласнай хатніяй бібліятэкі (составитель Б. В. Кузьмич, іллюстрации Андрея Билько, г. Люберцы, 2000 г., тираж 5000 экз.).

На с. 20 слоўніка на літару “Б” находжу: “Бульба е, балота радам, дров нарубим — и пародак”. Далей ідзе тлумачэнне: “Передразнивание белорусской речи, характерного говора “бульбашей”... И тут же далей: “Бульбу жарим, бульбу варим, бульбу так себе ...им”. Тлумачэнне: “О гастрономических пристрастиях и говоре белорусов”.

Думаю, тут каментарыў наконт стыліў афарбоўкі слова “бульбаш” не патрабуецца.

Шукаю слова ў Інтэрнэце. Набіраю сформуляваную проблему на стандартнай наўковай мове: Стыліўныя пэяратывы ў слоўках, якія абазначаюць нацыянальна-расавую прыналежнасць. Тысычы спасылак, дзесяткі слоўнікаў, сотні артыкулаў і манаграфій. І ўсёды сярод прыкладаў заневажальных мянушак на пачатку пераліку (паводле алфавіту) фигуруе **бульбаш** по бач з западенец, карап, москаль, жисо, пшек, лях, керсак, рагуль, тибла, чухонец (уздайдыце ў Пушкіна ў “Медным всаднікам”): приуютубогого чухонца...), раски, хач, хачик, абрек, азрек, душман, сахалляр, чурка, вотяк, піндос, маран, бабай, марамой, хохол, лабус, нацмен, черно...ый і г. д. і да т. п. Кожны сайт дае спісы наўковых манаграфій і артыкулаў, прысвечаных дадзенай тэмэ. Асабліва шмат аўтараў з былых рэспублік СССР. Найчасціч узгадваюцца: “Об осененных выражениях русского языка” Ю. И. Левіна, “Статьи по семиотике и топологии культуры” Ю. М. Лотмана, а

таксама працы з ключавымі словамі “Вербальная инверсия”, “Негативная коннотация”. Неаднаразова робяцца спасылкі на двухтамовік Уладзіміра Даля “Пословицы русского народа” (на тэматычны раздзел “Народ”), дзе даюцца выказванні вялікарэчаў пра “інародцаў”. Праўда, беларусы там фігуруюць пад іменем “літвін” побач з Вільніем: “Литвин как линь” (хітры). “Смоленск грозен, а Вильня дивна.” Бульбаш — гэта ўжо больш вынаходніцтва савецкага часу.

4. Не знайшоўшы адказу ў лексікаграфічных крэйніцах, эксперт Шчарбакова зварнулася да аналізу моўнай працы (гл. п. 2.2 на с. 6). Яна прыйшла да вынів, што слова “бульбаш” ужываецца ў друкаваных СМИ, арыентаваных на жыхароў РБ, прычым выкарыстоўваецца ў якасці самаідэнтыфікатара (апошні адзакаў старонкі 6). Падкрэсліваю: Гэта значыць, што беларусы самі сябе так называюць.

Аднак задумайцесь: эксперт, кажучы, што “бульбаш” ёсьць слова-самаідэнтыфікатар, не падраздзяляе СМИ па моўнай прыкмете: расійская-беларуская крэйніца з іншымі яны ці беларускамоўныя! Бяруцца толькі рускамоўныя “Советская Белоруссия”, што сарымліва перафарбавалася ў СБ (“Беларусь сегодня”), “Вечерний Минск” ды “Белгазета”. Няго ж беларусы шукаюць сваю самаідэнтыфікацыю толькі на мове суседній дзяржавы? Куды ж эксперт дзеў усе нашы установы — саюзы, музеі, акадэмічныя установы, пазтаў, празайкаў, публіцыстаў? Яны ж выдаюць свае моўныя прадукты, сваю публіцыстыку, пішуць у СМИ і на беларускай мове.

Вось сп. Шчарбакова дае ўзор “самаідэнтыфікацыі” грамадзяніна Рэспублікі Беларусь праз слова “бульбаш” з СБ: Беларусь сегодня, 2002, №279: “Я не люблю копать картошку. Но каждый год езжу на Полесье к родителям на подмогу. Потому что «бульбашка» и без ума от драников...” Так і хочацца сказаць: “Прыцярлеўся, хай сабе і бульбашка, абы ў печ не ставілі!”). Жывы бульбашка, нават з чаркай і скваркай...

А вось як ідэнтыфікую сябе жыхар Беларусі, “атлетичнага віда парень с прыческай спензіяўца, торгуючім серэйным электрическім таваром”: “...Я сам с ног до головы русак, правда, теперь стал бульбашом. А какая разница?...” (СБ, 2002, №201). Вось бачыце, эксперт набірае чарговы аргумент для таго, каб сцвердзіць, што “бульбаш” — гэта наша самаідэнтыфікацыя. Але ж гэта, паводле выказвання самога героя, — прышлы чалавек, з ног да галавы русак, якому ўсёруён, дзе прадаваць “серэйны электрическі тавар”, — у родным Урупінску, у Беларусі-Бульбашы, ці ў Еўропе. Ягоная рускасць пры ім, ён хлопец круты... А як жа быць тым, каму не ўсяроўна, кім быць?

Непераканаўчым уяўляеца і прыклад, узяты экспертом Шчарбаковай з арсеналаў адваката Пташнікаў, які прыводзіць “аўтарытэтную” вытрымку з выступу кіраўніка

нашай дзяржавы: “...Нас на зывают (выделена мною — С. П.) бульбашами, но сейчас “бульбаш” уже нет той, что была раньше...”. Эксперт падкрэслівае, што ў дадзеным прыкладзе слова “используеться как идентификатор” (выделена мною — С. П.). Прэзідэнт жа кажа: “Нас называют...” Але ж не як самаідэнтыфікатар, што сцвярджала эксперту апошнім адзакаў на с. 6! Тут, дарэчы, няясна, як ставіцца А. Г. Лукашэнка да гэтага слова ва ўсёй сітуацыйнай “палітры”. Думка прамоўцы ідзе ў “вытворчы” бок: бульбаш стала дрэннай якасці. Думаю, калі ён пачуч, напрыклад, вусны філіпікі Жырыноўскага (віцэ-старшыня расійскай Думы), які падчас газавага расійска-беларускага крэйніца з іншымі яны ці беларускамоўныя! Бяруцца толькі рускамоўныя “Советская Белоруссия”, што сарымліва перафарбавалася ў СБ (“Беларусь сегодня”), “Вечерний Минск” ды “Белгазета”. Няго ж беларусы шукаюць сваю самаідэнтыфікацыю толькі на мове суседній дзяржавы? Куды ж эксперту дзеў усе нашы установы — саюзы, музеі, акадэмічныя установы, пазтаў, празайкаў, публіцыстаў? Яны ж выдаюць свае моўныя прадукты, сваю публіцыстыку, пішуць у СМИ і на беларускай мове.

4. Зварот эксперта да марфалогіі, а менавіта спроба аналізу словаў-втаральналага суфікса **-аи**, уяўляеца таксама лагічна небеззаганней. Ніхто ж не будзе аспрэчваць семантычную шматзначнасць гэтага суфікса, але ж гэта не выключае яго абсалютна адмоўнага зместу ў пэўнай групе словаў, якія ўжываюць носьбіты сучаснай беларускай мовы пры расійска-беларускім білінгвізме, такіх, які, напрыклад: *таргаш* (недобрасумленны гандляр), *алкаш* (алкаголік), *легаш* (“легавы”, прадстаўнік праваахоўных органаў), *звядыши* (зводнік) і г. д. Нават пры адзутнасці, як кажуць пісах-лінгвісты, “граматычнай рэфлексіі”, слова “бульбаш” падсвядома далаўчыца да гэтай групы адмоўных апелятываў. Канешне ж тут шмат што залежыць ад асобы, якая жыве і працуе на тэрыторыі Беларусі: грамадзянін Рэспублікі Беларусь Міністэрства ўнутраных спраў Беларусі (Валерыя думе і адчувае не так, як прышли *«атлетычнага віда парень с прыческай спензіяўца, торгуючій серэйным электрическім таваром»*, — “с ног до головы русак”). Для Валерыя Мінікова, відавочна, Беларусь — не толькі гандлёвая тэрыторыя, але і нешта значна больше.

Высновы

1. Методыка, матэрыял і вывады эксперта Шчарбаковай В. I. пра стыліў стацус слова “бульбаш” нельга прызнаць каректнымі па некалькіх прычынах:

a) вывад эксперта грунтуецца толькі на аналізе 5 (пяці) прыкладаў з рускамоўных беларускіх СМИ (СБ, Вячэрні Мінск, Белгазета) і аднаго прыкладу з выступу Аляксандра Лукашэнкі, прычым адзін з пяці прыкладаў (пра “парня с прыческай спензіяўца”) абсалютна некаректны (гл. заўвагі);

b) ні ў адным з 22-х слоўнікаў рускай літаратурнай мовы (у тым ліку і слоўнікаў новай лексікі), прааналізаваных экспертам, не устаноўлена слова “бульбаш”, што ускосна сведчыць пра тое, што гэтае слова не мае нейтральнай канатацыі. У сваім вывадзе эксперта

перт сцвярджае адваротнае.

в) эксперту не прыводзіць ніводнага прыкладу са слоўнікаў стылёва зняжанай лексікі, толькі адзначае (гл. п. 2.1.1.): “В большинстве (выделена мною — П. С.) словарей стилистически сниженной лексики, включающих в т. ч. и нецензурную лексику, слово «бульбаш не фиксируется»). Значыць ёсьць і “меншынство”!

Чаму не прывесці хадзін праклад? Значыць, эксперту свядома замоўчава факт наяўнасці негатыўнай канатацыі падразгляднага слова ў некаторых лексікаграфічных крэйніцах (пл. мой падобны прыклад з “Слоўніка сучаснай рускай фразеалогіі”;

г) эксперту абсалютна ігнаруе навуковыя (не публіцыстычныя, не СМИ!) звесткі з Інтэрнэту, дзе на шматлікіх сайтах даеца спіс “пэяратыўных апелятываў”, што абазначаюць расава-нацыянальную прыналежнасць асобы” і тэатральныя артыкулы. Сярод іх пастаянна фігуруе слова “бульбаш” як абрализівія мянушка. Тут якраз так, як прасілі эксперта заказыкі: “вне связи с контекстом выскаживания”. На пачатку аналізу я адзначаю, што гэта неправільная пастаноўка праблемы.

2. Нарэшце, самым існтотным недахопам экспертызы з’яўляеца той факт, што эксперту абсалютна прайгнараваў беларускамоўныя тэксты. Усе ж беларусы, у рознай ступені, але ж — білінгві. Што да некананічнай лексікі, стылёва зняжанай, то яны на 100% разумеюць яе, як па-расійску, так і па-беларуску. Калі эксперту гаворыць пра слова “бульбаш” як “самаідэнтыфікатар” для беларусаў, то няго няго ён думае, што мы шукаем сваю ідэнтычнасць выключна ў расійскамоўнай стыкі? (Гл. мае заўвагі). Гэта тым больш незразумела, што к. ф. н. Шчарбакова некалі пісала каректныя артыкулы на тэму беларуска-рускага змешанага білінгвізму (напр. у супутарстве з Л. Ц. Выгоннай).

3. Такім чынам, слова “бульбаш” (тым больш з “ерам” на канцы) ніяк нельга прызнаць стылёва нейтральным. Яно мае выразна зняжаную негатыўную канатацыю, калі выстаўляеца на публічнае ўспрыманне, і зайдзіць ёсьць небяспека, што яно можа сапраўды абрализіць значную колькасць карэнных жыхароў Беларусі і праства інтелігентных людзей. “Дапушчальнае” ўжыванне слова як сродак самароніі (і то ў прыватным коле) ёсьць кампетэнцыя носьбітаў мовы. Што да ўжывання слова на публічным тэлебачанні ў гумарыстычных сюжетах (“Ты бульбаш і я бульбаш...” ці “Страна бульбаша — наша Бела Раша”), то яно таксама здаеца не вельмі дарэчным ў кантэксле заняпаду нацыянальных мовы і адукацыі.

З улікам усяго выкладзенага, ліччу скарыту грамадзяніна Мінікова Валерыя Аркадзевіча слушнай для разгляду ў адпаведнай судовай інстанцыі. Экспертызу сп. Шчарбаковай ліччу вартай таго, каб быць прызнанай нікчымнай як аргумент на судзе.

Любіць Беларусь вучыцца ў цыганоў

Вальдэмар Калінін нарадзіўся ў Віцебску на Беларусі. І працаў многа гадоў настаўнікам у школах. Яго першы верш выйшаў у 1957 годзе.

У 1995 годзе Міністэрства адукацыі Англіі запрасіла яго на працу ў Лондан, дзе ён і жыве зараз са сваёй дачкой Хрысцінай, працуе ў школах Лондана.

В. Калінін напісаў больш, як 36 разных кніг, праці артыкулаў пра цыганоў. У 2001 г. ён зкончыў пераклад Бібліі на цыганскую мову.

В. Калінін з’яўляецца Лаўрэатам Міжнароднай Прэміі Хірасімы Файндэйн «За мір і развіццё культуры» 2001 года, у Швецыі.

У 2003 годзе В. Калінін атрымаў “Романі” — Літаратурную Прэмію ад Інстытута Адкрытага Грамадства за пераклад Псаламаў з габрэйскай мовы на балтыскую-циганскую.

Кніга “Сны цыганоў” Вальдэмера Калініна выдала на цыганскай, беларускай, румынскай і англійскай мовах.

У гэтым кнігі верша зроблена спроба прадстаўніцтва цыганоў такім, якія яны і ёсць, каб людзі не памыляліся ў сваіх адносінах да цыганоў: безразважліва не ацінявалі іх незвычайнай жыццю, паводзінамі.

МАЙ БЕЛАРУСІ

Бязмежныя лясы,
раздольныя даліны...
Царце спелы дзень
прапоцтвам ясных дзён.
О, дом мой дарагі,
і любы край радзіны —
Ты, Беларусь моя!
Табе за ўсё паклон.

Я ад цябе, іду,
табой зачараваны.
І так — не першы дзень,
і так — не першы год.
Я не сылту, калі скажу,
што закаханы

У светлы твой аб

У пачатку 70-х гадоў мінулага стагоддзя, калі ў былым Савецкім Саюзе праводзілася палітыка русіфікацыі наярскіх народаў пад лозунгам зліцца ўсіх народаў у адзіны савецкі народ, асабліва гвалтоўна яна праводзілася ў Беларусі. У гарадах былі закрыты ўсе беларускамоўныя школы. Нават у многіх сельскіх мясоцвасіях начальнікі школы пад называй «беларускі», бо на самай справе не было такім. Бывала большасць предметаў выкладалася на расейскай мове. На гэта ніхто не звяртаў увагі, настаўнікам расейскай мовы плацілі заробак на 15% болей. Амаль тое самае, што ў царскай Расіі, калі настаўнікам, прыбытым з метраполіі плацілі на захопленых землях Літвы на 50% болей, чым у самой Расіі.

Бачачы такі стан рэчаў, калі беларуская мова нідзе не ўжывалася ў штодзённай працы дзяржаўных установ, я падзяліўся трывогай са сваім сябрам іванам Аляксандравічам Мокевічам, бытым выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры Шарашоўскай СІШ, што ідзе мэтанакіраваная русіфікацыя беларусаў, ідзе знішчэнне беларускага народа шляхам асіміляцыі, шляхам этнасу, што, калі і надалей будзе ісці ганебная і злачынная русіфікацыя, то мова зникне, а этнас беларускі загіне.

Сябра мянэ выслушалі уважліва і потым кажа:

- Пакуль такія, як ты ёсць, не загіне.

Прыйшоў 1960 – 61 навучальны год. У пачатку кастрычніка, праз месяц пасля пачатку заняткаваў, прыехала з самога Менска маладая настаўніца ў Пескаўскую школу выкладаць расейскую мову, дзе ў той час я выкладаў матэматыку. Гаварыла, зайдла ў Міністэрства адукацыі і прапрасіла накіраваць яе на працу ў любую школу Беларусі. Якраз была заяўка з Бярозаўскага р-на, што патрэбны выкладчык ў сельскую школу. Па нацыянальнасці яна была габрэйка, ціхай і спілай. Жыла на кватэры недалёка ад школы. Як потым выпадкова даведаўся, яна зварнула ўвагу на мясоцвасічныя выразы, харектэрныя для гэтай мясоцвасічныя слова, звароты. Побыт на сяле дапамог ёй потым напісаць кандыдацкую працу по дыялекталогіі беларускай мовы. І вось, калі выходитлі на летнія вакацыі, яна запрасіла, як буду ў Менску, наведаць яе, дзе яна жыла разам з мамай і замужнім сястрою. Такая нарада была ў мене пабываць ў Менску і адведаць калегу на працы. Знайшоў па адраду вуліцу і дома, а ў якім пад'ездзе і на якім паверсе знаходзіцца яе кватэра, пытаны ў мужчын, якія ідуць ля дома. Вядома,

прыехаў жа я ў сталіцу Менск. Звяртаюся да іх на беларускай мове, дзе ў якім пад'ездзе живе Гарэлік Святлану Рыгораўну?

Чую ў адказ:

- О, паэт, і не знает, где живёт!

Пасля побыту ў гасцях у калегі іду па праспекту на чыгуначны вакзал, каб купіць квіток на цягнік дадому. Па дарозе звяртаюся на беларускай мове да жанчыны сталага веку ў шапіку. Жанчына ажыўлася, твар пасвятлеў, у вачах заіскріліся агенчыкі, як быццам я быў яе родзіц з недалёкай вёскі Меншчыны. Вядзе са мною гаворку на чысцоткай беларускай мове.

І вось перад мною высіцца гмах чыгуначнага вакзала. Перш, чым перайсці вуліцу і накіравацца да вакзала, заходжу ў хлебную краму на tym жа баку вуліцы перад вакзalam купіць менскую булку. Чую за перагародкай дзяўчата паміж сабою бойка размаўляюць на чыстай беларускай мове. Перад распадам Савецкага Саюза ў Беларусь хлынула многа груп з Расіі. Там ужо апушцелі прылаўкі, а ў Беларусі можна было яшчэ купіць шукерак і печыва.

Экскурсанты бралі цэлымі пачкамі па некалькі кілаграмаў сабе і сваім суседзям, якія прасілі прывезці. Калі група турыстаў была з Расіі, я здадзёды ў іх пытала, ці не будуць супраць, калі я буду гаварыць на беларускай мове. Аднойчы я еду з турыстамі з Петразаводска ў Белавежскую пушчу. На маё пытанне адказаў: «Ярод нас тут палова беларусаў. Другім разам у мянэ была група з горада Вялікія Луки Пскоўскай вобласці. На маё запытанне, ці не будуць турысты супраць, калі я з імі стану размаўляць паваларуску, адказалі: гаварыце, у нас так гаворань, як і ў вас. І вось мне прыпанаўць суправаджаць группу з Тулы ў Брэсцкую крэпасць. Бачу пасажыры аўтобуса стрыманыя, криху замкнутыя, не чуваць размоў паміж сабою. Адчуваеца, што гэта супрацоўнікі паштовай скрыні, закрытага вайсковага завода на маё запытанне пагадзіліся, каб я з імі размаўляў паваларуску. Сакрэбл быў у tym, што яны праехалі амаль усю Беларусь і не чулі беларускай гаворкі. А тут ёсьцьмагчымасць яе паслушаць. Падарозе ў Брэст я распашаўдай аўтобусівасціх развіція малярства ў Беларусі і Расіі. Беларуское малярства развівалася ў Беларусі ў сэрэднявеччы пад упрыгожваннем малярства заходніх Еўропы, у той час як расейскае пад упрыгожваннем візантыйскага Асабліва гэта выявілася пры напісанні абразоў Твары святых на беларускіх абразах маляваліся без суроўых, строгіх рысаў, без пранізлівых вачэй, як на расейскіх. Ставіліся розныя мэты. Калі, глядзячы на лік святога на беларускім абразе, вернік павінен быў пранікнуць душэўнай павагай прыгажосцю образа, захапіцца ім, то на расейскім образе, вернік павінен быў,

ферме ў калгасе. Пасажыры вакол нас пачалі прыслухаўвашца звяртаць увагу на нашу цудоўную мілагучную півучую мову. У мянэ ўзнікла пачуццё гонару, што мы апынуўліся ў цэнтры ўвагі. Як нейкія замежныя пасажыры з далёкай экзатичнай краіны.

Працуючы ў вячэрні сярэдній школе, я меў два вольныя дні, суботу і нядзелью, што давала мне магчымасць пракацаваць няштатным экспкурсаводам у нашым Белаазёрскім экспкурсбюро. Экскурсіі я праводзіў толькі на беларускай мове. Перад распадам Савецкага Саюза ў Беларусь хлынула многа груп з Расіі. Там ужо апушцелі прылаўкі, а ў Беларусі можна было яшчэ купіць шукерак і печыва.

Экскурсанты бралі цэлымі пачкамі па некалькі кілаграмаў сабе і сваім суседзям, якія прасілі прывезці. Калі група турыстаў была з Расіі, я здадзёды ў іх пытала, ці не будуць супраць, калі я буду гаварыць на беларускай мове. Аднойчы я еду з турыстамі з Петразаводска ў Белавежскую пушчу. На маё пытанне адказаў: «Ярод нас тут палова беларусаў. Другім разам у мянэ была група з горада Вялікія Луки Пскоўскай вобласці. На маё запытанне, ці не будуць турысты супраць, калі я з імі стану размаўляць паваларуску, адказалі: гаварыце, у нас так гаворань, як і ў вас. І вось мне прыпанаўць суправаджаць группу з Тулы ў Брэсцкую крэпасць. Бачу пасажыры аўтобуса стрыманыя, криху замкнутыя, не чуваць размоў паміж сабою. Адчуваеца, што гэта супрацоўнікі паштовай скрыні, закрытага вайсковага завода на маё запытанне пагадзіліся, каб я з імі размаўляў паваларуску. Сакрэбл быў у tym, што яны праехалі амаль усю Беларусь і не чулі беларускай гаворкі. А тут ёсьцьмагчымасць яе паслушаць. Падарозе ў Брэст я распашаўдай аўтобусівасціх развіція малярства ў Беларусі і Расіі. Беларуское малярство развівалася ў Беларусі ў сэрэднявеччы пад упрыгожваннем малярства заходніх Еўропы, у той час як расейскае пад упрыгожваннем візантыйскага Асабліва гэта выявілася пры напісанні абразоў Твары святых на беларускіх абразах маляваліся без суроўых, строгіх рысаў, без пранізлівых вачэй, як на расейскіх. Ставіліся розныя мэты. Калі, глядзячы на лік святога на беларускім абразе, вернік павінен быў пранікнуць душэўнай павагай прыгажосцю образа, захапіцца ім, то на расейскім образе, вернік павінен быў,

ахоплены страхам, падпарадкавацца ў думках пагляду святога. Потым я запытаўся, ці ёсць было ім зразумела. Адказалі – у асноўным так. Адна смелая, рухавая жанчына запытала мянэ, ці я падаўкай мастацтвазнаўца? Кажу: «Не.» «Можа гісторык?» – пытала. Адказ зноў: «Не.» Жанчына ўжо з нецярпеннем звяртаеца: «Ну дык хто ж?» Тлумачу, што я адукацыі блізка да вашай інжынернай адукацыі. Я настаўнік матэматыкі.

Ідуць гады. У мянэ расце дачушка, ёй ужо два гады. Заходжу ў кнігарню, каб купіць ёй каскі на беларускай мове. А там толькі 150000-м накладам «Беларускіе народныя сказкі» ў перакладзе на расейскую мову. Вось так адчуввалі маленькіх дзяцей беларусаў ад роднай мовы ў бытлім «Саюзе Свабодных Рэспублік». Недалёка шапік, дзе прадаюць газеты і невялічкія для дзяцей кніжачкі. Падыходжу, а там стаіць суседка з 2-га пад'езда нашага дома. Прасіць падаць ей пару кніжак для дзяцей. Прадаўчыца прапануе некаторыя на беларускай мове, жанчына настаўляе абедзіве далоні, нібы хоча адпінучы іх і ледзь не крычыць: «Нет!». На душы ў мянэ стала прыкрыка і балюча ад таго, як насы людзі лёгка становяцца манкуратамі. Не маюць уласнага гонару, не змагаюцца за сваю моўную адметнасць.

У Вярхоўным Савеце Беларусі прымаеца закон аб наданні беларускай мове статусу адзінай дзяржаўнай мовы. Людзі ўспрымаюць гэты акт з разуменнем, дабразычліва. Звяртаюся на пошце да жанчыны сталага ўзросту на роднай мове. Жанчына за акцэнтам уважліва з цікавасцю слухае і потым кажа: «Як прыложа гучыць беларуская мова.»

Праз некалькі гадоў пазней падаю ліст на пошце паштарцы і прашу прaverыць ці адпавядае вага. Былы су-працоўнік пошты выйшлі на пенсію, на іх месцы працуеца пададыя паштаркі. Работніца пошты бярэ ліст і пытала, што азначае *n/c*? Тлумачу – *pаштовая скрыня*. Бачу не разумее слова «скрыня» з недаўменнем ціха кажа: «Што за скрыня?» «Ну я же, - кажу, - вы не ведаеце гэтага слова. Калі дзяцічына раней выходзіла замуж, везлі на возе скрыню з пасагам. Ля дзвярэй маладога гэту скрыню выкуплялі грашыма і пачастункам дружкам маладой на скрыні. Быў такі вясельны абраад. Толькі пасля такога абрааду дружкі

маладой дазвалялі зняць з воза скрыню і занесці ў хату маладога.”

У адказ чую словы маладой работніцы: «Напишут тут всяко».

Заходжу ў настаўніцкую Белаазёрскую гімназію. Праланую настаўніцы беларускай мовы С. выпісаць газету «Наша слова».

- Не буду выпісваць макулатуру, - адказае.

- Мне сорамна за вас, - кажу я

- А мене нет! – парыруе.

- Бачу, - прамовіў я.

У час побыту ў 1992 годзе ў санаторыі «Газдол» Львоўскай вобласці ўкраінец, які жыў у адным пакоі са мною выказаўся непрыязні, што беларуская мова сумесь польскай і расейскай мовай.

- Слухай, - пачаў я доводзіць сваю думку. Украінскія землі ўваходзілі ў склад Вялікага Княства Літоўскага больш за 300 гадоў да 1659 года. У гэты час ўсе заканадаўчыя акты і літаратурныя творы пісалі на беларускай мове. Тады дзяржаўнай мовай была беларуская мова на Украіне. Так што можна лічыць, што украінская мова - дыялект беларускай. Бачыш, калі заходзіш, можна прыдумаць любую небыліцу, нават такую, што украінскай мовы наогул не існуе. У такім разе трэба быць асцярожным і са сваімі выказваннямі.

Ля нашага пад'езду сядзіць на лаўцы мужчына гадоў 30 і зяяўляе:

- Была единая Русь, должен быць один рускі язык.

- Тады, - пярэчу я, - павінна быць адзінай ўкраінскай мовы, бо сталіцай Русі быў Кіеў.

Мужчына не змог нічога далей сказаць.

Нядыёна ў г. Бярозе адбылася выязнаная сесія абласнога аўдзінання ветэранаў-настаўнікаў. Мянэ, як майстра па лозапляценні, запрасілі зрабіць выставу розных рэчаў з лазы. Калі людзі збіраліся ў пакоі, прайшоў кіраўнік раённай суполкі Чайчыц М.П. былы дырэктар Сполаўскай СІШ Звязнік увагу, што размаўляю на беларускай мове. Потым пытае:

- Почему вы говорите на белорусском языке?

Дарэчы, дама была родам з Лунінецкага раёна. На пытанне я адказаў пытаннем:

- А на якой мове павінен гаварыць беларус?

Маўчок. На гэтым размовіянеца. Іншым разам ужо другая дама мянэ запытала:

- Почему разговариваете на белорусском?

І зноў я адказаў пытаннем на пытанне:

- А на якой мове павінен размаўляць беларус?

У дамы не знайшлося, што адказаць.

Быў час, калі я наведваў малітўны дом баптыстаў. Пераклаў болей дзесяці гімнаў з расейскай на беларускую мову, прапанаваў выконваць іх у час службы. Мянэ не падтримаў святар. Тады я кажу, калі вы сапраўды вернік, то павінны пагадзіцца, што, калі чалавек моліцца на беларускай

мове, Бог чуе голас беларуса, калі на расейскай – расейца. Ваша царква дапамагае рускай праваслаўнай царкве праводзіць русіфікацыю беларусаў